

STUDENTEN WEEKBLAD

6de JAARGANG.
No. 24.

REDACTEUREN: D. A. DE FREMERY, N. G. KAM,
H. F. KARSTEN, D. M. G. KOCH, J. L. A. LEDEBOER,
M. J. GRANPRÉ MOLIÈRE, J. H. TELDEERS.

DONDERDAG
7 APRIL 1904.

Dit blad verschijnt Donderdags, behalve in de vacantiën. De abonnementsprijs is f3,50, bij vooruitbetaling f3,— per jaar. De jaargang loopt van 1 October tot 30 September.
De prijs der advertentiën is 10 cents per regel.

J. WALTMAN JR.
UITGEVER • DELFT

Inzendingen die Dinsdagmiddag 12 uur niet aan het redactie-adres zijn bezorgd, kunnen niet meer in het eerstkomend nummer worden opgenomen.
Het adres voor redactie en administratie is: Binnenwatersloot 33.

Eerstvolgende REDACTIE-VERGADERING ten huize van den heer J. L. A. LEDEBOER, Oude Delft 23, Dinsdag 12 April, des middags om 4 uur.

Statistieken.

Geen mooier ding dan eene statistiek. Van alles kunt ge er mee doen. Komt het er op aan een publiek de overtuiging bij te brengen, dat Holland bij een tariefsverhoging naar den kelder zou gaan, dan vindt gij cijfers, die uwe stelling zóó glashelder toelichten, dat den tegenstanders niets anders overblijft dan zich te laten overtuigen, . . . behalve misschien dengene, die ook met cijfers (waarschijnlijk uit dezelfde verzameling geput) kan aantoonen, dat het vrijhandelsstelsel ons aan den rand heeft gebracht van een onpeilbaren afgrond, en dat verhoging van de invoerrechten het eenige middel is om ons het afgrijselijk lot te besparen van er in neer te ploffen.

Er zullen weinig meeningen zijn, zóó absurd, dat niet een uitgebreid cijfermateriaal ter verdediging aanwezig is. Nu is dit voor de verdedigers van stellingen een uiterst gelukkige eigenschap, maar ik vraag mij af, wat die goede cijfers zelf wel zouden zeggen van de zonderlinge manier waarop er met hen wordt omgesprongen.

Cijfers spreken, zegt men algemeen, en dat zal dan ook wel zoo wezen. Zelfs geloof ik, dat ze waarheid spreken. De zonderlinge ongerijmdheid van veel van hunne beweringen zullen wij wel niet aan de cijfers zelf mogen wijten, maar vermoedelijk veeleer aan de slechte vertolking waarvan hunne uitingen veelal het slachtoffer worden.

Nu zijn er inderdaad weinig dingen lastiger dan juist die vertolking van cijferuitspraken. En dit ligt ook voor de hand. Want wat willen wij gewoonlijk van eene statistiek? Meestal niet, dat zij ons zal inlichten over dat onderwerp, waarop zij direct betrekking heeft, maar juist, dat zij ons een en ander zal vertellen over eene quaestie, die met haar onderwerp meer of minder nauw samenhangt. En juist in dat „meer of minder nauw” schuilt het groote gevaar. Te vaak wordt men er toegebracht om een evenredigheid te zien waar niet meer dan eenig verband is.

Als de emigratie uit een land sterk is, is de kans groot, dat men met een arm land te doen heeft. Als de emigratie uit een land sterk toe of afneemt, zal dit waarschijnlijk in verband staan met een achteruitgang of een verbetering in de economische toestanden. Uit een zeer rijk land met grooten welvaart zullen niet veel bewoners in een anderen staat een onzekere toekomst gaan zoeken. Er is dus een zeer wezenlijke samenhang tusschen de emigratie en den welstand.

Nu nemen wij een statistiek van de emigratie uit de verschillende Europeesche Staten naar Noord-Amerika. Wijzen nu de cijfers op een toename van het aantal emigranten, dan trekken wij daaruit de conclusie: in dat tijdperk was de welvaart afnemende, terwijl toch de kans zeer groot is, dat die toename moet worden geweten aan het ontdekken van goudvelden in Californië of aan eenige andere oorzaak, die niets met het beschouwde vraagstuk te maken heeft.

Een ander voorbeeld? Voor mij liggen gegevens over arbeidsloonen in Duitschland en in Nederland. Nu begin ik natuurlijk beide op dezelfde munt-eenheid over te brengen. Daarmede zijn zij ter vergelijking gereed. Ik zie dus, dat een werkmans in den scheepsbouw voor hetzelfde werk 38

cts. krijgt uitbetaald in Duitschland tegen 28 cts. in Holland. Verhouding 38 : 28 of ongeveer 4 : 3. Voor iedere 3 gulden die een arbeider hier verdient, kon hij er in Duitschland 4 krijgen; zeer juist. In Duitschland is hij er dus, om het zoo maar uit te drukken, één-en-een-derde maal zoo goed aan toe als hier; geheel mis. Want gij vergeet, dat alle kosten van levensonderhoud in Duitschland aanmerkelijk hooger zijn, dan ten onzent en dat dus iemand in Duitschland voor f4 niet meer kan koopen dan bij ons voor f3. Nu is het verband tusschen loon en welvaart toch wel al heel sterk, en toch zien wij dat er hier een andere factor optreedt, die wij al te licht over het hoofd zouden zien en die ons eene fout zoude doen maken.

De cijfers hebben de zuivere waarheid gesproken, maar wij hadden het mis, toen wij, waar zij het over loonsverhouding hadden, dit door welstandverhouding vertolkten.

In beide bovenstaande voorbeelden is de dwaling zeer in het oog loopend, en als men eenigszins gewend is met cijfers te manoeuvreren, zal men er niet licht in vervallen. Dikwijls echter wordt het gevaar voor mistasting veel grooter. Hier had men nog slechts te doen met gevallen waar de getallen geheel juist waren, en slechts gevaar school in de uitlegging. Maar dikwijls is er ook op de cijfers zelf veel af te dingen.

In de eerste plaats kunnen zij direct onjuist zijn. Ik meen mij b.v. te herinneren dat bij rijkstelling en gemeentetelling voor de Amsterdamsche bevolking getallen werden gevonden die tusschen 10 en 20 duizend uit elkaar lagen. Douane-cijfers omvatten natuurlijk niet hetgeen gesmokkeld wordt enz.

Maar de onjuistheid kan ook dieper liggen. Om ook hiervan maar weer een paar voorbeelden te geven. Tusschen Antwerpen en Rotterdam heeft de laatste jaren een hardnekkig gevoerde wedstrijd plaats op handelsgebied. De bladen geven geregeld overzichten van de in beide havensteden ingeklaarde tonnenmaat. Nu schijnt er echter in België een ander systeem van scheepsmeting in zwang te zijn, tengevolge waarvan de Antwerpsche cijfers voor vergelijking met de Rotterdamsche met ongeveer 10% moeten worden verminderd. Voor Engelsche havens moet men nu weer een andere factor in aanmerking nemen, n.l. dat in de voor die havens opgegeven cijfers de kustvaart onder uitklaringen is opgenomen.

De Nederlandsche handelsstatistiek lijdt aan een ander euvel. Er wordt daar onderscheid gemaakt tusschen „invoer tot verbruik”, „uitvoer uit het vrije verkeer” en „doorvoer”. Bij doorvoer wordt geen recht geheven; wil men dus door Nederland iets in Duitschland invoeren, dat hier belast is, dan geeft men het op als doorvoer. Maar voor zaken, die hier vrij van invoerrecht zijn, bestaat die reden niet en zoo worden er op onze statistiek enorme hoeveelheden stoffen aangetroffen onder invoer en onder uitvoer, die onder geen van beide thuishooren en als doorvoer moeten worden aangemerkt. Het gevolg is een zeer sterk geflatteerd beeld van onzen handelsomzet in vergelijking met die van andere volken.

De factoren, waarmede men bij deze laatste gevallen rekening te houden heeft, zijn zoo verborgen, dat men er een oningewijde geen verwijt van zou kunnen maken als hij ze niet ontdekte. Maar een ding is zeker: ziet hij ze over het hoofd, dan zit er eene fout in zijne gevolgtrekkingen.

Om eene statistiek te kunnen gebruiken is het nood-

zakelijk geheel op de hoogte te zijn van de wijze waarop zij is samengesteld en van de verschillende omstandigheden, die op die samenstelling hebben ingewerkt.

Cijfers spreken, dat staat vast; onzeker is het of wij, menschen, zonder bijzondere studie in staat zijn hunne taal te verstaan.

Ts.

SOCIALE AANGELEGENHEDEN EN WETENSCHAP.

Naar aanleiding van Erwé's artikel.

(Vervolg.)

In den laatsten zin van zijn artikel spreekt Erwé zijne verwachting uit, dat onze tegenstanders zullen lachen. Dit is gansch niet onmogelijk, maar schuld daaraan hebben naast de volslagen onbekendheid met het socialisme, die die tegenstanders steeds aan den dag leggen, de beweringen der orthodoxe Marxisten zelf. Wanneer in artikelen van hun hand socialisme en Marxisme niet voortdurend als identiek werden voorgesteld, dan zou het anti-godsdienstig karakter van dit laatste niet als wapen tegen het eerste dienst kunnen doen, want de anti-revolutionairen en katholieken, die onze theorie overigens onbezien verwerpen, nemen van dergelijke uitlatingen, die in hun kraam te pas komen, altijd gaarne nota. Een typisch voorbeeld hiervan is hetgeen de drie domperts in het begin van hun antwoord op de vragen van L. Q. schrijven: dat ze „gelooven”, dat het socialisme een anti-christelijke tendenz in zich draagt. Nog daargelaten, dat de kracht van een dergelijk argument van nul en geener waarde is, konden ze dat „geloof” op dit punt veilig aan den kapstok hangen, als het socialisme voor hen niet een zeer secuur gesloten boek was.

Dat „geloof” grondt zich niet op eigen onderzoek, maar op uitlatingen van Marxisten, als Erwé c.s. Hadden ze de moeite genomen, zelfs eens iets daaromtrent te bestudeeren, en het wetenschappelijk deel onzer leer te proeven, ze zouden tot andere resultaten gekomen zijn. Dan zou het bewust strijden van den klassenstrijd voor hen zich vertoonen als een dringende eisch, hun door hun christendom gesteld, als de voorwaarde, om recht te verschaffen aan een onderdrukte en uitgebuide klasse. Dat die klasse uitgebuit wordt, had het wetenschappelijk deel der theorie hun kunnen leeren. Er is geen sprake van een anti-christelijke tendenz, en deze bewering der heeren domperts is de echo van de dwaasheden, door de Marxisten gepredikt.

Het standpunt der partij mag hier niet als maatstaf gelden. Dit zou inderdaad anti-godsdienstig kunnen zijn, maar zegt niets omtrent het socialisme; alleen, welk wijsgeerig inzicht het meerendeel der leden is toegedaan. Het is waar, dat vele sociaal-democraten, niet-Marxisten zich daardoor van toetreden laten weerhouden, maar ik voor mij kan een dergelijk motief niet billijken, want juist in het lid- worden ligt de voorwaarde voor het verkrijgen van een beter standpunt opgesloten.

Dat overigens het Marxisme zijn toppunt heeft bereikt, en het revisionisme ook in de theorie de overwinning zal behalen, staat bij mij vast. Nu ligt het geenszins in mijn plan, de waarde van Marx' onderzoekingen te verkleinen. Ik erken ten volle de onschatbare verdienste van dezen denker, maar voor onzen tijd slechts voor zoover zijn leer wetenschappelijk is en waar, zoals eene wiskundige stelling waar is. Dit laatste geldt echter niet voor het filosofisch gedeelte zijner theoriën. Daaromtrent nog het volgende.

Wie gelooft aan de wet der ontwikkeling, waaraan alles onderworpen is, wie inziet, dat we worden gedragen door een stroom van evolutie, die kan niet anders, dan dat zich ontwikkelende beschouwen als een geheel, een eenheid.

Slechts aan iets, dat we ons als eenheid denken hechten we het begrip ontwikkeling. Maar het geheel is samengesteld uit vele en velerlei deelen, die, onderling verschillend, naast en in innig verband met elkaar bestaan. Het zoeken van dat verband is het werk van den religieusen, den denkenden mensch. De drang naar eenheid, naar harmonie met ons zelf en onze omgeving, is de laatste oorzaak van het ontstaan van godsdiensten en wijsgeerige stelsels, die er de manifestatie van zijn. Maar hoe die drang zich manifesteert, welke de vorm is, waarin die aanleg zich

openbaart, hangt, in verband met individuele eigenschappen, af van de wijze, waarop men de omringende wereld ziet. Daarom moet men de wijsgeerige overwegingen der groote denkers beschouwen in het licht van den tijd, waarin ze leefden. In dat verband hebben ze waarde, kunnen ze van dienst zijn bij het vormen van een begrip omtrent dien tijd. Wanneer we de waarde der ons absurd lijkende leerstellingen van b.v. de wijsgeeren der voor-Socratische periode willen beoordeelen, moeten we trachten uit te maken, of ze voor die periode, in overeenstemming waren met de materiele en geestelijke cultuur, of ze toen recht van bestaan hadden. De tijd staat geen oogenblik stil; philosophische stelsels verdringen elkaar, en wat voor een eeuw onomstootelijk waar mag zijn geweest, loopt veel kans, thans niet meer in de lijst van den tijd te passen.

Daarom betwijfel ik dan ook zeer, of Marx, wanneer hij nu, in plaats van voor zestig jaar leefde, nog dezelfde wijsgeerige denkbeelden zou verkondigen.

Het Marxisme, zooals het thans nog de hoofden vertoebelt van overigens scherpdenkende menschen als Erwé, is niet meer dan een phase in de ontwikkeling der Idee, en volstrekt geen wetenschap, die voor alle komende tijden waar is, zoomin als een specifiek proletarische filosofie. Wat dit laatste betreft, is het niet van humor ontbloot, te zien, hoe o. a. de Franschman Taine, die als type der bourgeois-klasse zou kunnen gelden, zich reeds sedert de vijftiger jaren van precies dezelfde logica heeft bediend als die van Erwé, althans wat de hoofdtrekken betreft. Ik hoop dit straks even een weinig nader aan te toonen.

Beschouwen we een oogenblik den ontwikkelingsgang, dien Marx heeft doorgemaakt, voor hij — men vergeve mij de uitdrukking — in waarheid Marxist was. Dit brengt zijne moeilijkheden mee, want men dient daarbij rekening te houden met Marx' karakter en persoonlijke omstandigheden, en mijne verklaring, overigens slechts een proeve daartoe, zal ik dan ook gaarne voor beter geven.

Zijn leven lang is Marx opgejaagd als een hond. Reeds op vier-en-twintig-jarigen leeftijd moest hij uit Duitschland wijken en werd achtereenvolgens uit Parijs en Brussel gezet, tot hij als banneling op Highgate bij Londen werd begraven. Toen hij student was, vierde de reactie in Duitschland hoogtij. De bourgeoisie, steunend eenerzijds op de filosofie van Hegel, die zelfs door de regeering in bescherming werd genomen, anderzijds op een christendom, dat met den mond beleden maar in de practijk verloochend werd, deed meer dan ooit haar best, den opduikenden revolutionairen stroomingen den kop in te drukken. Dat Marx, die, tengevolge van zijn vrijmoedig optreden en den moed, waarmee hij voor zijne opinie durfde uit te komen, in een proces werd gewikkeld en al spoedig Duitschland moest verlaten, zich keerde zoowel tegen een op deze wijze verkracht christendom als tegen een wijsbegeerte als die van Hegel, ligt, menschelijkerwijs gesproken, voor de hand, en dit in aanmerking nemende, behoeven we ons alleen daarom reeds niet te verwonderen over de richting, die hij bij de ontwikkeling zijner ideeën insloeg.

Maar toch mogen we deze persoonlijke bevindingen niet te zeer op den voorgrond stellen en den invloed daarvan niet overschatten. Marx was een te krachtige natuur, om zich in sterke mate door ondervonden tegenkating bij het zoeken van zijne waarheid te laten leiden en de ontwikkelingsgeschiedenis van zijn wijsbegeerte toont dan ook, dat hij, voortbouwende op het destijds voorhandene, de verschillende geestestroomingen van zijn tijd, na zorgvuldige schifting tot een logisch geheel heeft vereenigd.

Wat voor hem meer waarde moet hebben gehad, dan uitkomst uit materiele ellende, is, dat hij door zijn omzwerven in aanraking kwam met de grootste talenten der verschillende landen en de bovendrijvende ideeënrichtingen leerde kennen. Zijn groote verdienste is den weg te hebben gevonden door den chaos van Duitsch idealisme en Fransch positivisme, Fransche utopistisch socialisme en klassieke Engelsche economie, enz. Niet de grondslagen zijner leer zijn door hem ontdekt, maar wel was nieuw de wijze, waarop hij ze tot een logisch geheel wist samen te stellen en verder uitwerkte. De grondslagen van de theorie van den klassenstrijd zijn van Lorenz v. Stein, (Geschichte des Socialismus und Kommunismus des heutigen Frankreichs, 1842), die van het hist. materialisme van Proudhon (De la création de l'ordre dans l'humanité ou principes d'organisation politique, 1843. „Au point de vue de l'organisation, les lois de l'économie politique sont les lois de l'industrie” en „Le progrès de la société se mesure sur le

développement de l'industrie et la perfection des instruments").

In zijn studententijd volgde Marx in algemeene trekken vrijwel de richting der jong-hegelianen, hoewel hij, getuige een brief van 1837, waarvan een fragment bij Woltmann te vinden is (Der historische Materialismus pag. 142) lang niet in allen deele hunne theoriën onderschreef.

Het was hem te voos, te hol, een te ijdel getheoretiseer, dat te weinig rekening hield met de werkelijkheid, en hij wilde „noch einmal hinabtauchen in das Meer, aber mit der bestimmten Absicht, die geistige Natur ebenso notwendig konkret und festgerundet zu finden wie die körperliche, nicht mehr Fekterkünste zu üben, sondern die reine Perle ans Sonnenlicht zu halten". Toch zouden zijne denkbeelden eerst in 1841, na het verschijnen van Feuerbachs „Wesen des Christenthums" een meer vasten vorm verkrijgen. Dit werk heeft zoowel op hem als op Engels een enormen invloed gehad. Engels zelf noemt het een „Begeisterung", „wir waren momentan Feuerbachianer". Hegel en Feuerbach waren dan ook de filosofen, die aan de ontwikkeling van het Marxisme den grootsten stoot hebben gegeven. De synthese tusschen deze twee richtingen heeft Marx zijn leven lang dieper en breeder uitgewerkt en het is niet de geringste verdienste van dezen genialen mensch, zijne filosofie te hebben toegepast op de maatschappij zelf, waartoe hij zich na 1842 vooral tengevolge van zijn redigeeren van de „Rheinische Zeitung" meer en meer getrokken voelde. Dit is kenmerkend voor het karakter van hem, die overigens — zij het ook, dat hij op elk door hem betreden gebied de sporen van zijn geweldigen geest achterliet — zoowel passief als actief den gang der heerschende ideënstreamingen meemaakte: dat hij steeds het oog gericht hield op de werkelijkheid, zonder alleen op te gaan in wijsgeerige bespiegelingen.

Ook Feuerbach gaf hem al spoedig niet genoeg, en al is diens filosofie langen tijd im groszen Ganzen de wegwijzer geweest, Marx breidde haar meer en meer uit. Inplaats van het wezen des menschen werd, onder invloed der sociale stroomingen, het wezen der klasse gesteld. Toch is eerst na Marx' kennismaking met Engels, (1844) die aanvulde, wat hem ontbrak, het eigenlijke tijdperk van voorbereiding afgesloten. Het daaropvolgend jaar, door hen beiden te Brussel doorgebracht, is te dien opzichte wel het vruchtbaarst geweest, en daarmee was in groote omtrekken de richting aangegeven, die zij hun leven lang zouden volgen.

Bovenstaand overzicht is uiteraard hoogst onvolledig en fragmentarisch. Maar één ding kunnen we nu toch opmerken.

De bouwstoffen voor het filosofisch Marxisme zijn verzameld uit de idealistisch—wijsgeerige stelsels van Marx' voorgangers en tijdgenooten. Nu zou ik willen vragen: Kan uit een synthese tusschen verschillende speculatieve stelsels ooit een wetenschap ontstaan, en zal het karakter der samenstellende deelen in dit geval niet onvermijdelijk dat van het geheel bepalen? Dat Marx zijne filosofie met het wetenschappelijk deel zijner leer tot een logisch, afgerond geheel wist te vereenigen, pleit voor zijn buitengewoon genie, maar heft dat karakter niet op. En daarom: Wanneer de door hem ontdekte feiten een andere verklaring toelaten, dan is er niets dat ons dwingt, deze te verwerpen en slechts die van hem te aanvaarden.

Thans rest me nog een kort overzicht te geven van de filosofie van Taine. Vooraf nog een enkele opmerking. Deze Franschman, een echte zoon der bourgeoisie, gaf in 1870 een werk uit „De l'Intelligence", waarin hij het wijsgeerig inzicht uiteenzette, dat hem, sedert het begin der vijftiger jaren tot richtsnoer diende bij zijn behandeling der kunstgeschiedenis in de verschillende landen. Deze filosofie komt in hoofdzaak op het volgende neer.

Wij kennen de wereld slechts voorzover we haar waarnemen. Maar de oorzaak dezer gewaarwording plaatsen we in de realiteit buiten ons, van welke bestaan we zekerheid hebben o.a. doordat we vooraf kunnen zeggen, welken indruk een voorwerp, dat we zien, op ons gevoel zal maken, wanneer we het aanraken. Deze wereld buiten ons en die in onze waarneming dekken elkaar volkomen. De beelden in ons worden veroorzaakt door de stoffelijke dingen en daaruit vormen we ons, door op te klimmen van het bijzondere naar het algemeene, begrippen. Deze grondslag van Taines filosofie is dezelfde als die van de „socialistische" van Erwé. Toch was Taine geen socialist, en de regeering door het volk hem weinig minder dan een gruwel. Het onbewust bezit van het proletarisch sentiment kan hem bezwaarlijk worden toegeschreven, want het is niet waar-

schijnlijk, dat hij het karakter zijner logica gedurende meer dan dertig jaren zou hebben miskend, en in al dien tijd niet tot het inzicht zou zijn gekomen van het „socialistische" zijner denkbeelden.

Vele kleinere bedenkingen, die ik nog tegen Erwé's artikel heb, zal ik thans verder niet aangeven. Welke het zijn, volgt trouwens voor de meeste hunner uit de algemeene ideeën, die ik in dit en het vorig nummer van het S. W. uiteenzette. M. K.

ERRATUM.

In mijn vorig artikel zijn eenige hinderlijke drukfouten ingeslopen. Op pag. 207, 1e kol. regel 29 v. o. staat: onmogelijkheid, lees: mogelijkheid; zelfde pag. 2e kol. reg. 29 v. o. staat apponeeren, lees: opponeeren. M. K.

Beantwoording van de Heeren: L. T. V., Ti., L. Q.

I.

Het spijt me, dat ik in een overigens sympathiek artikel de bovenaangehaalde zin heb aangetroffen, welke ik mij op die plaats zeer moeilijk kan verklaren.

Even willen we ons verontschuldigen voor onze min of meer geringschattende bewoordingen.

't Was ons doel te duiden op een verschil bestaande tusschen Theosofie en Katholicisme zoo, dat er niet over heen gelezen werd, maar we mochten van ons onderwerp niet afdwalen en 't verband mocht niet verloren gaan. We bezigden daarom die termen, in verwachting dat ze niet onopgemerkt zouden blijven. Om 't eenigszins te verzachten vervolgden we zoo: „die wel de zachtste leer van de wereld is".

Ons verwachten werd bewaarheid, er is een artikel tegengekomen. Op deze wijze hebben we ons doel bereikt, en we danken u wel voor uw onbewuste medewerking.

We willen nog niet 'n debat beginnen, daartoe weten we te weinig van de Theosofie af, maar slechts even voeling, een punt van verstandhouding met u hebben, opdat we later beiderzijds, beter voorbereid, en met meer vrucht kunnen debatteeren. We danken u zeer voor verstrekte inlichtingen en opgegeven boeken.

Zie hier de zaak.

Wij meenen dat tot de hoofdpunten van verschil behooren:

Ten eerste, dat volgens ons de mensch niet de goddelijke vonk in zich heeft, niet zich tot God ontwikkelt in den loop der tijden, maar dat wij zijn schepselen Gods. Ons hoogste geluk is God te zien zijn liefde te bezitten.

God is geheel onveranderlijk, onafhankelijk van tijd, plaats wat ook. Volgens u ontwikkelt in elke menschenziel de Goddelijke vonk zich meer en meer, maar we hebben nergens een definitieve uitleg hiervan gezien.

Verder nog dit, en hierop doelde ons „hard en schrijvend".

Wij gelooven dat een menschenziel zich kan ontwikkelen in twee richtingen, in die van den hemel en in die van de hel.

Wanneer hij wil (met eigen vrije wil, dus niet gedwongen of mee gesleept door omstandigheden) kan een ziel zich ten kwade ontwikkelen tot booze geest, iets zoo.

Dit is de waarheid die ten grond ligt aan 't verbond met den duivel in zooveel oude verhalen voorkomende.

Volgens Theosofie kan de innerlijke kern van de ziel de Goddelijke vonk immers Goddelijk zijnde, zich onmogelijk in verkeerde richting ontwikkelen, alle zonde, alle kwaad dient slechts tot ervaring.

Hierin is de Theosofie zacht in vergelijking met 't zuivere christendom, immers dit is de groote strijd, de ontzetting van 't laatste oordeel.

Is dit alles, volgens u, zooals wij 't hier zetten?

II.

Nu wilden we nog even over wonderen spreken. We gelooven, dat de heer Ti onder wonderen iets heel anders verstaat dan wij. Hij haalde aan de bekende gebeurtenissen op Java als Sirih spuwen, steenen werpen etc., etc.

Dergelijke feiten behoeven we niet zoover te zoeken immers hier in Europa zijn enkele streken van oudsher daarom bekend, beter berucht. Men denke eens Schotland, Bretagne, hier in ons land vooral Brabant. Maar zoo zijn onze wonderen niet.

Een in 't oog loopend verschil is, dat onze wonderen steeds de oorzaak zijn van 'n onuitsprekelijk geluk, zij zijn er onafscheidenlijk mee verbonden, terwijl de feiten waarvan u spreekt 'n angst, 'n schrik, 'n razende ontzetting in zich hebben.

Ook in den aard der verschijnselen is groot verschil.

Men leze b.v. De Boissarie over de wonderen te Lourdes. Dit boek is opgenomen in de bibliotheek van de S. P.

Wat onze uiteenzetting over de verklaring met meer dimensionale wiskunde betreft, wilden we alleen dit aangeven, dat wanneer 'n drie dimensionale fakir 't kan, er geen reden is, waarom andere drie dimensionale wezens 't ook niet zouden kunnen, verder dat de verklaring van Zöllner verkeerd was. Wij gelooven integendeel, dat daarvoor wezens buiten de wereld staande, immaterieele wezens, te hulp moeten komen. Zoo gij dit bedoelt hebben we er in zoover niets tegen.

Maar dan nog iets.

Evenals voorwerpen in de ruimte in 't platte vlak kenbaar zijn door hunne doorsnede zoo zal iets dergelijks moeten zijn als betrekking tusschen 3e en 4e dimensie.

Hoe komt 't dan, dat we niet voortdurend bevreemdende verschijnselen zien?

Verder dit.

Evenals de gewone aan ons bekende krachten geen invloed kunnen uitoefenen op de voorwerpen in 't platte vlak, omdat die geen massa bezitten, hoe kunnen dan die vier dimensionale krachten wèl inwerken op drie dimensionale voorwerpen?

III.

Nu nog een enkel woord aan den Heer L. Q. Kijk eens hier: waarom springt ge zoo op over de onfeilbaarheid van den Paus? Heeft dat iets te maken met de feitelijke quaestie, met het economisch werken van de kerk? Als de Katholieken in hun onbenulligheid gelooven dat de Paus altijd onfeilbaar is geweest, welnu, wat geeft dat?

U zult denken, ja, maar ik mag toch wel vragen, hoe de quaestie zit? Zeker moogt ge dat. Maar zorg dan eerst te weten wat onfeilbaarheid beteekent, anders krijgen we een lang geschrijf, veel geschreeuw en dwalen af.

De Paus is enkel en uitsluitend onfeilbaar wanneer hij in zijn hoedanigheid van hoogsten leeraar der kerk in zake van geloof en zeden een beslissing geeft, die als verplichtend moet aangenomen en erkend worden voor alle geloovigen, m. a. w. als hij zich ex cathedra uitspreekt. Noch als mensch, noch als schrijver, noch als redenaar, noch als rechter is hij onfeilbaar. Ketterbrandereien, inquisities, Galilei's, e. m. d. griezeligheden hebben er hoegenaamd niets mee te maken.¹⁾

De personen welke u opsomt hebben op den beslissenden dag niet tegengestemd, maar zijn eenvoudig weggebleven. Zoodra echter de uitspraak daar was, onderwierpen ze zich alle, juist omdat de Paus onfeilbaar was. U hadt dat kunnen lezen in The Story of the Vatican Council van Manning, een man, die er volgens u tegen was.

De zaak is n.l. aldus.

Dat alle lidmaten der kerk, bisschoppen en leeken om de belofte van Christus aan zijn kerk in geweten verplicht waren de beslissingen des Pausen in de leer uiterlijk en innerlijk aan te nemen, daarin waren alle strijdende partijen het eens.

Het geschil gold enkel de vraag, of de pauselijke beslissing hare onfeilbaarheid onmiddellijk ontleende aan Gods bijstand of middellijk d. w. z. door tusschenkomst der algemeene instemming der bisschoppen. Zooals men ziet was deze twist der Gallicanen zonder eenige practische beteekenis. Want ook de strengste Gallicanen stonden pal in de overtuiging, dat men zich in zaken van geloof en zeden met volle toestemming onderwerpen moest aan een uitspraak des Pausen ex cathedra (H. Ermann S. J. De Paus II 190) De beroemdste Protestantsche theologen, die toch allesbehalve op de onfeilbaarheid gesteld zijn, erkennen dit volmondig en hebben gedurende alle eeuwen de onfeilbaarheid als leerstuk in de R. K. Kerk erkend. (zie Ermann etc).

Dat in de 18e eeuw de zaak niet rooskleurig was op economisch gebied, durf ik staven, wijzende op de Fransche Revolutie, en hare gevolgen in andere landen welke toch de gebeurtenissen in de 18e eeuw tot aanleiding had.

¹⁾ Galileo Galilei is in 1642 voorzien van de H. sacramenten der stervenden, onder den pauselijken zegen van Urbanus VIII gestorven. Zonderling!

Eerst na de omwentelingen in 1848 werd de zaak gezonder. Ge kunt dit nu wel gelukkig vinden, maar dit is een tweede quaestie. Zeker is het, dat de narigheden zich accumuleerden. Geleerden hebben met de economie niets te maken.

Over de ongeloovigheid der socialisten wil ik nog iets toevoegen, ofschoon m. i. de aangegeven redenen voldoende waren.

Men wil groote hervormingen, en dan is het veel gemakkelijker, wanneer men met niets rekenschap heeft te houden, dan wanneer men nog zoo'n hinderlijke christelijke ethica mee moet sleepen.

Overigens doet dit verschijnsel zich niet juist onder de socialisten voor, zooals ge meent, maar een klein deel der ongeloovigen is socialist.

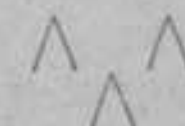
Om het economisch werken der Katholieken vluchtig na te gaan kijkt ge schijnbaar alleen in ons land. Zie s. v. p. eens naar Amerika, waar de socialisten nog beschaamd kunnen worden door een man als aartsbisschop Ireland.

Wat het materialisme betreft²⁾ ik ga geen apologie schrijven over 't katholicisme, nog veel minder een christel. wijsbegeerte en haar ethica opbouwen, stel u dus daarmee tevreden, dat de katholieke kerk al weer in haar onbenulligheid meent er zeker van te zijn, dat geluk objectief is, dat een ongeloovige moreel lager staat, juist omdat hij ongeloovig is. Begrijp me goed, moreel heeft hier niets te maken met stelen, moord e. m. d., maar de kath. kerk meent, dat het dienen van God een positieve plicht is van den mensch, en die verzaken de ongeloovigen. Niet dat daarom al die menschen zullen bestraft worden voor het niet beoefenen van hun plicht, er kunnen vele omstandigheden zijn welke hun gedrag rechtvaardigen, maar objectief staan ze moreel lager. Ge zoudt er heusch verbaasd over staan, hoeveel ketters en heidenen in den hemel zijn, maar dat is geen reden om hun in hunne onbekendheid te laten, want Christus heeft gewild dat het geloof aan alle volkeren gepredikt zou worden.

En zeker ook kan een goed geloovige meer verdiensten verzamelen voor den hemel dan een niet geloovige. Ik bewijs niet, ik zeg alleen, wat de kath. kerk meent, dat waar is, begrijp me goed en daar hebben we après tout toch maar mee te maken, wanneer de verhouding der kerk tegenover de wereld wordt nagegaan. Ge moet u dus mijn uitvallen over afgrond etc. niet te hard aanmerken ze beteekenen geen verwijt of krenking, alleen een uiting van de innige overtuiging, dat mijn geloof, ik geloof wel, van hooger orde is.

Uit Gorters gedichten spreekt niet zulk een geluk en tevredenheid als onze heiligen en goede katholieken bezitten en martelaren zoqals de kath. kerk kan aanwijzen, die zich opofferden hetzij voor hun geloof, hetzij om hun naaste te helpen, alle mogelijke pijnen hebben verduurd ter wille Christus, die hebt ge zeker niet.

Niet alle punten hebben we behandeld, we hopen dit in een afzonderlijk stuk te doen.

²⁾ In den ruimsten zin heb ik onder materialisten samengevat al degenen, welke het materieele geluk van den mensch den voorrang geven boven het geestelijke.

Over de nadere toelichting van Hollandsch Rechtsgevoel.

Aan den Heer J.

Ik ben u zeer dankbaar voor de moeite, die u zich getroost heeft om de enkele dingen, die ik aanwees in „Hollandsch Rechtsgevoel”, wat nader toe te lichten. Maar nog altijd blijven er ook hierin enkele zaken over, waarmee ik het niet eens ben. Ten zeerste betuig ik u ook mijn dank voor de vele titels van boeken die u opgegeven hebt, en die een bewijs zijn dat u veel gelezen heeft over dit onderwerp, maar tot mijn spijt had ik van de week geen tijd, die eens er op na te lezen.

De punten waren:

1°. Verschil in levensstandaard enz. Gij zegt daar maar zoo ineens, dat levensstandaard met procentische belastingheffing niets te maken heeft. Dat is niet waar wat ge zegt. Want bijv. van iemand met een lage levensstandaard, en een daaraan onevenredig, te hoog inkomen wordt wel degelijk een hogere belasting gevegd, en daar zie ik niets onrechtvaardigs in.

(Zie vervolg Bijvoegsel.)

B I J V O E G S E L

behoorende tot het STUDENTEN-WEEKBLAD

van DONDERDAG 7 APRIL 1904.

Gij zegt, dat het den Inlander zwaar valt, de landrente op te brengen en geeft een beschrijving van zijne moeite. Maar is die moeite nu werkelijk zooveel grooter als die van vele menschen in ons land, waar de procentische belasting zooveel minder is?

En de redeneering, hoe ge aan de 25 % belasting van 's Inlanders inkomsten komt, daar begrijp ik niets van. Gij zegt van de landrente dat geeft 10 %, dan een zeker procent voor heerediensten, en dan nog procent van rijtuigverhuur enz. Maar m. i. mag men die procenten, daar die komen van geheel verschillende bron van inkomsten, maar niet zoo bij elkaar optellen. En ook moogt ge de opiumhandel niet als een zeker procent daarbij voegen.

Wat nog die cijfers van Bantam betreft, die zijn ten eerste zeer verouderd, en ten tweede zie ik niet in, waarom het gouvernement, als de veepest afgeloopen is, niet de belasting weer mag verhoogen; en ten derde, kan ik daar geen bewijzen van tegendeel van Hollands liefde voor den vertrapten Javaan uit halen.

Dus wat het eerste punt betreft blijf ik bij mijn conclusie dat wel de levensstandaard in aanmerking genomen moet worden en dat die 25 % (als ze in orde zijn) niet zoo veel ten nadeele van Nederland bewijzen.

2°. Vertegenwoordiging der koloniën.

Ge verwacht een goede oplossing door een eigen bestuur. Mij goed. 't Kan zijn dat ge gelijk hebt. Ge duidt uw denkbeelden daaromtrent eenigszins aan. 't Volgende heb ik daarop aan te merken:

Een land dat 8 × zooveel inwoners heeft, behoeft niet 8 × zooveel afgevaardigden te kiezen.

't Voorbeeld van de verovering van Peru en Mexico heeft hiermee niets te maken.

Boschnegers van Suriname zijn lang zoo ontwikkeld niet, als de bewoners van Venezuela.

Ik had gelijk toen ik Cuba niet vergelijkbaar noemde met Insulinde daar ge me zelf de cijfers geeft: In Cuba 140,000 Spanjaarden op 1 mill. inboorlingen en in Insulinde 50,000 Europeanen op 40 mill. inlanders. Al zijn er eenige categoriën die men stemrecht kan geven, dan is dit nog geen reden om de Kolonie een eigen Bestuur te geven.

3°. De spoorwegen.

Ge zegt dat ik de zaak omkeer. Welnu daar heb ik gelijk aan. Want m. i. legt men een spoor aan op een plaats waar men kans heeft, dat die renderen zal, en waar veel woeste grond is, is daar betrekkelijk weinig kans op. Wat nu uw spoorwegcijfers betreft, zie daarvoor het stuk van den heer Ts. Maar nog eenige vragen. Waarom gebruikt ge toch telkens cijfers van 1884 en 1877, wanneer we toch tegenwoordig reeds in 1904 zijn? En denkt ge ook niet, dat als de Hollandsche Regeering spoor ging aanleggen, tot beter vervoer van kostbare houtsoorten, dat er dan door sommigen gesproken zou worden van „bevoorrechtiging van 't kapitalisme, en uitbuiting van den Hollandschen belastingbetaler ten behoeve van enkele kapitalisten”, zooals er wel bij de Lawa-spoor gedaan is?

Dan ten slotte nog, moogt ge niet vergeten, dat er in Engelsch-Indië heel wat spoor is aangelegd voor strategische doeleinden of die steun verkreeg omdat de lijn strategisch belang had.

Dus blijf ik bij mijn conclusie, dat ge niet voorbeelden voor Indië's verwaarloozing kunt halen uit spoorwegcijfers.

D.

LITTERATUUR EN KUNST.

Tentoonstelling van St. Lucas.

Van 1 tot en met 5 April heeft het Comité van St. Lucas weer 'n tentoonstelling georganiseerd, de eerste van dit jaar; een tweede groep Delftenaren exposeerde schilderijen, teekeningen, een enkel etsje, en plastiek.

Laat ik beginnen met mijn verwondering er over uit te spreken dat zulk prulwerk werd toegelaten als van de heeren van Beest, van Lijnschoten, G. B. M. Sühl en Jan Sühl. Want behalve dat hun „schilderijen” — er waren nog groote bij — en aquarellen bijzonder slecht geschilderd

waren, getuigden zij van een wanhopende klein-burgerlijkheid: de apprecieerende menigte vond ze „lief”.

Ernstiger en beter teeken- en schilderwerk was er van B. A. Bongers, A. le Comte en J. Gratama.

De heer Gratama zond meerdere geteekende portretten in, — enkele van professoren, voor den Almanak van het D.S.C. gemaakt — met nog wat ander schilderwerk, dat gemist had kunnen worden. Van de portretten lijken mij die van prof. Snijders en prof. Morre de beste: de geestigsten; de houding van het hoofd is bij allen juist en tipeerend gekozen. In dat van den heer Tissot van Patot komen gevoelige en fijne stukken voor; maar de neus en de hals zijn geteekend alsof ze van hout waren: hoekig en de vlakken glad. Het zelfportret is wat zoet, er spreekt zéér weinig geest en frischheid uit.

Van den heer Bongers waren er aardige dingen: hier is met liefde geschilderd; de dingen zijn mooi gezien en juist opgezet; maar er is heel veel in de uitvoering dat niet bevredigt. Men krijgt er wel den indruk, dat op de *preciese* weergave niet is gestudeerd, dat er tē vlot is geschilderd. De luchten vooral zijn meest onrustig, met te sterke contrasten, en met hinderlijke veegen geschilderd. En er zijn verscheidene prachtige onderwerpen, waar weinig van is terecht gebracht; b.v. de Os met stal: een ingespannen os staande in een lage en wijde deuropening, waarachter het donker is; — 't is een verwarring geworden, een dringen van de kleuren, maar er zijn leuke brokjes in. Beter is de eenheid bewaard in Een oud brokje, daardoor direct veel aardiger geworden. Frisch en prettig was ook een aquarel, Moeder en kind.

Heel anders is 't werk van den heer A. le Comte. Hier juist veel knapheid, meer zekerheid bij de schildering, maar ook meer oppervlakkigheid in de wijze van zien. Er zit *schwung* in de dingen, frissche beweging in de schepen, maar dieper gaat het ook heelemaal niet. Zoo het portret van mevr. le Comte, het is verbazend aardig, maar je leert de geportretteerde niet beter kennen dan op 'n visite; 't deed me aan Laszlo denken. Bij de zeestukken viel op de eenigszins decoratieve behandeling, zoowel in de op enkele punten gekoncentreerde groepeerings, als in het aanbrennen van grootere vlakken kleur.

Ten slotte was er beeldhouw- (grootendeels boetseer-) werk van den heer Odé. Wat zijn deze dingen aardig en handig gedaan! Maar gelukkig zijn dit niet altijd de éénige eigenschappen. 't Beste van alles leken me de beide relief-portretten van prof. Gunning en mevr. K., en de marmeren buste van mevr. T.: zij waren met zorg en toewijding gedaan, de huid-wedergave was dikwijls bijzonder goed. Heel anders was Jagertje met paard; lossier en minder afgewerkt, maar de houding van den man, gaf prachtig 't moeë, slordige en ruwe. Ongelukkig heeft veel ander werk van den heer Odé een vervelende eigenschap: het is niets-zeggend en emotie-loos lief. Ieder die het ziet zegt: Gut wat aardig; en velen denken dat dit mooi is, maar het is eigenlijk niets, want 't geeft 't teere en kinderlijke en aardige zonder warm en edel leven.

Zoo'n tentoonstelling laat je wel voelen dat Delft buiten 't wereldverkeer staat; er is weinig stuwende jeugd en oerkracht onder de Delftenaren!

H. K.

SPORT.

Varsity.

Maandag 28 Maart, 's avonds te 8 ure, werd de 2de vergadering gehouden van de Studenten Roeibond te 's Gravenhage. Besloten werd o. a.:

1°. Als datum van Varsitydag vast te stellen 5 Juni.

2°. De lengte van de baan van het hoofdnummer te bepalen op 2000 Meter en met het hoofdnummer niet later te beginnen dan 12 uur.

3°. Met het vaststellen der bijnummers nog te wachten totdat de betreffende vereenigingen meer zekerheid hebben over welke jonge ploegen ze eventueel kunnen beschikken.

4°. De Pers dit jaar in rijtuigen in staat te stellen den geheelen wedstrijd te volgen.

Het reduceeren van de baanlengte der Varsity van 3000 M. op 2000 M. draagt in 't geheel niet de goedkeuring weg van verschillende oud-roeiërs. Zoo schrijft P. H. D. (waarschijnlijk de bekende Leidsche trainer) daarover in de N. S. een afkeurend stuk, waarin in 't kort gezegd wordt:

In vroegere jaren werden onze roeiwedstrijden geroeid op afstanden van gemiddeld 3200 M., doch langzamerhand is men, bij het vervallen van de inrigged-booten, die afstand gaan inkrimpen, daar er nu op een baan zonder draaiboel geroeid moest worden, en om verschillende andere bezwaren, geenszins echter om de taak der roeiërs te verlichten.

De Studenten Roeibond alleen hield althans voor het hoofdnummer de baan van 3000 M. in stand en door de ware roeiliefhebber werd zulks steeds toegejuicht. Die lengte, hoewel nog niet de helft van de Putney-Mortlake baan, was een voldoende waarborg, dat men in den regel beslissend zou zien uitgemaakt, welke ploeg de sterkste is van de vier mededingers, want de zekerheid wordt minder, naarmate de tijd en de baan, die de ploegen roeien, korter gemaakt wordt.

En nu ineens, na 25 jaren lang te laten roeien over 3000 M., besluit 't Bestuur der Stud. Roeibond ook deze zaak te normaliseeren, en de baan te brengen op de meer gebruikelijke 2000 M.

En m. i. is de grond die het Bestuur daartoe geleid heeft valsch, n.l. dat het teveel van de roeiërs gevegd zou zijn op één middag met één uur tusschenpoos tweemaal 3000 M. af te roeien. Want, al wie zijn krachten tegen een ander meet, zal deze naar gelang van den afstand en tijd van den wedstrijd, regelen en verstandig verdeelen. Dat ziet men ook bij schaatsenrijden. Wie een baan van 1600 M. rijden moet, begint en houdt een heel andere slag vol als iemand die 10 K.M. rijden moet.

In de roeisport is de zaak volkomen dezelfde.

Een goede ploeg roeit zijn wedstrijd zoo, dat hij bij het passeeren van den eindstreep, zich juist heeft „uitgeroeid” d. w. z. dat hij zijn krachten zoo verdeeld heeft, dat hij bij het passeeren van den eindstreep alles gegeven heeft wat hij kon, en dan totaal is uitgeput. Iedere deskundige weet, dat die toestand totaal onschadelijk is. Is het nu niet duidelijk, dat een baan van 2000 M. meer vergt van het lichaam als een van 3000 M.? Wie twijfelt leze eens na het aantal slagen die de Engelsche ploegen doen in de Henley en de Varsity. Oxford en Cambridge nu onlangs roeiden de baan gemiddeld met 32 slagen. En Henley? In de eerste minuut gewoonlijk 42 en verder 36 per minuut. En wie denkt dat de achten frisscher aankomen, die ga eens kijken hoe ze er uit zien te Henley na 7 minuten van die ratelslag.

En in ons land is er al gelegenheid genoeg om die ratelslag te cultiveeren, en op 2000 M. kunnen de ploegen elkaar nog genoeg ontmoeten.

Om al deze redenen betreur ik het, en het is mijne overtuiging dat het peil van de Varsity bij deze maatregel zeer zeker niet stijgt.

Volgens de latere N. S. betreurt ook dr. Meunier het besluit van de S. Roeib.

UIT DE STUDENTENPERS.

Vox Studiosorum. Het nummer van deze keer, dat van 31 Maart, is bijna in zijn geheel gewijd aan de opvoering van Lucifer door het Utrechtsche Studenten Tooneelgezelschap. Wel was het een heele durf om er mee te beginnen, want nog slechts tweemaal sedert zijn bestaan is de Lucifer opgevoerd geworden. In 1654 nl. na tweemaal gespeeld te zijn, gaven Burgemeesteren van Amsterdam gehoor aan het verzoek van de Kerkeraad en verboden het.

Doch het U. S. T. had nu het plan uitgevoerd om ter feestelijke herdenking van haar 25-jarig bestaan de Lucifer weer op te voeren en dat haar plan goed geslaagd is blijkt zeker wel uit de vele couranten-berichten die bijna allen vol lof over de opvoering zijn.

Alle mogelijke moeite heeft het Bestuur genomen om te trachten de uitvoering zoo schitterend mogelijk te maken. Voor prachtige décors had ze gezorgd; de reyen, het moeilijke punt, of liever het punt waarover het meeste meeningsverschil heerscht, waren door den heer Hugo Nolthenius op muziek gezet, en dit droeg er dan ook veel toe bij om de plechtigheid van het treurspel te verhoogden; de costumes waren ook speciaal er voor geteekend en uitgevoerd en maakten een prachtig effect; kortom, met de vertooning van Lucifer heeft het Utrechtsch Studenten Tooneel blijk gegeven wat aan te durven en te kunnen, en een welverdiend succes was haar deel, want de opvoering moet een kranig stuk werk genoemd worden, waarbij meteen de opvoerbaarheid van Lucifer bewezen is.

D.

AGENDA.

DELFT.

Maandag 11 April. Schouwburg Stads Doelen. Rotterd. Tooneelgezelschap, 11e Abonnements-voorstelling: „Barbara Holzer”, gevolgd door: „Eene geleerde vrouw”; 7½ uur.

DEN HAAG.

Zaterdag 9 April. Fransche Opera: „La favorite”; 8 uur.
Maandag 11 April. Fransche Opera: „Lohengrin”, met medewerking van Ernest van Dijk; 8 uur.
Woensdag 13 April. Geb. v. K. en W. Uitvoering van Toonkunst: Fragmenten uit Schumann's „Faust”; 7½ uur.

ROTTERDAM.

Zondag 10 April. Groote Schouwburg: „Barbara Holzer”; 8 uur.
Dinsdag 12 April. Tivoli-Schouwburg: „Nihilisten”; 8 uur.

ADVERTENTIEN.

Café-Restaurant HOTEL CENTRAL.

Levering van Déjeuners, Dinners, Soupers, Koude en Warme Schotels.

Uitstekende gelegenheid om te Dineeren ook bij abonnement.

Verschillende appartementen voor Vergaderingen.

Pilsener Urquell. Franziskaner Leistbräu.

G. M. VAN DE SEIJP Hz., Cuisinier.

Abonneert U op

„SPORTKRONIEK”

Weekblad voor Sport.

Verschijnt Donderdags.

Abonnementsprijs / 4,— (bij vooruitbetaling).

Uitgever: J. WALTMAN Jr. — Delft.